

Een weeskind

Colofon

ISBN: 978 90 8954 450 6

1e druk 2012

© 2012 A. Pilgrim

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel
of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser B.V.

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

Telefoon: 058-2894857

www.elikser.nl

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaand schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Een weeskind

A. Pilgrim

Inhoudsopgave

Proloog	7
Hoofdstuk 1 Verlies van de ouders	11
Hoofdstuk 2 Het gezin wordt verspreid. Naar het eerste weeshuis op de Kalfjeslaan in Buitenveldert	44
Hoofdstuk 3 De familie verder uiteengerukt	70
Hoofdstuk 4 Terug naar moeder	88
Hoofdstuk 5 Naar familie van mijn stiefvader	109
Hoofdstuk 6 Naar het rooms-katholieke jongensweeshuis aan de Lauriergracht in Amsterdam	132
Hoofdstuk 7 Naar het jongensweeshuis de Leostichting in Borculo	156
Hoofdstuk 8 Misdienaar	216
Hoofdstuk 9 Naar het rooms-katholieke jongensweeshuis Sint Jozefhuis in 's-Hertogenbosch	254
Hoofdstuk 10 Opstand in het weeshuis	322
Hoofdstuk 11 De vlucht	343
Hoofdstuk 12 Journalist bij de Maasbode	362
Hoofdstuk 13 In dienst	380
Dankwoord	409

Proloog

Dit boek zou eigenlijk in bloedrode inkt op zwart papier gedrukt moeten zijn.

Rood voor de pijn die we als kinderen moesten verduren, zwart voor de angsten en vernederingen die we moesten lijden toen we aan de willekeur van de nonnen, fraters, broeders en priesters waren overgeleverd die hun boosheid, frustraties, onverschilligheid, kwaadaardigheid, liefdeloosheid, wraakzucht, hartstochten en vleselijke lusten op ons uitleefden en ons van onze onschuld beroofden, zonder er iets voor terug te geven.

Het is een aanklacht tegen de leiding der Rooms-Katholieke Kerk, die van deze wantoestanden geweten kan en moet hebben.

Tegen de rooms-katholieke Kinderbescherming, die een hechte familieband vernietigde door zes kinderen uit één familie in evenzoveel weeshuizen of gestichten over het hele land te verstrooien, en iedere communicatie onderling te verbieden tot het bereiken van de meerderjarigheid.

Dat er na zestien jaar verplichte separatie zes volkomen vreemde mensen tegenover elkaar stonden, die geen enkele band met elkaar hadden, behoeft geen verdere uitleg.

Ook is dit boek geschreven als verlaat “dank u wel” voor die mensen die ik op mijn twaalf jaar durende wereldreis in verschillende landen bezocht en die

mij opnamen in hun huizen, tenten of hutten en in hun families. Die mij onderdak, eten en drinken, geborgenheid, warmte en soms een tijdelijke job verschaften, maar die mij vooral liefde toonden. Liefde, waar ik zo'n enorme behoefte aan had.

Mensen die begrip konden opbrengen voor mijn tekortkomingen en fouten en mij steeds weer met begrip en liefdevol corrigeerden, en daardoor meewerkten aan het mozaïek van mijn karakter, tot ik de persoon werd die ik heden ten dage ben.

Een aparte vermelding verdient de familie van mijn vriend Ludwig Fresenius (Wiesbaden-BRD).

Toen ik deze mensen ontmoette begon mijn geluk, ik werd er als een vriend van hun zoon opgenomen en deze band groeide zodanig uit, dat ik uiteindelijk als een lid van de familie werd beschouwd. Wat een voorrecht, ik zal hen nooit vergeten!

Maar ik schrijf dit verhaal ook voor mijn helaas veel te vroeg gestorven vrouw, Margarete. Zij die mij, een onbekende buitenlandse zwerver, niet slechts vertrouwde, maar zelfs trouwde! We beleefden zeventien jaren van intens geluk, vol liefde en begrip, zodat ik haar na tweeëntwintig jaren weduwnaarschap nog steeds liefheb en geen andere gelijkwaardige partner heb kunnen of willen vinden.

Zij opende voor mij de wonderbaarlijke wereld der schone kunsten.

Ook schonk zij mij twee lieve kinderen. Misschien zullen zij na het lezen van dit boek beter begrijpen waarom ik reageer en handel zoals ik doe.

Ik had helaas geen vader aan wie ik een voorbeeld heb kunnen nemen.

Ik heb echt heel erg mijn best gedaan om mijn kinderen te kunnen begrijpen en dat is me ten dele gelukt, maar moeilijker was het om hun te tonen hoeveel ik van hen hield.

Wat Hansje niet ontvangen heeft kan Hans niet geven!

Last but not least is dit boek ook bedoeld voor die Nederlanders die nog steeds denken dat wreedheid ten opzichte van kinderen en kindermisbruik in rooms-katholieke weeshuizen en gestichten een monopolie is van landen als Duitsland, Engeland, Ierland en Canada, en dat dit in ons land niet voorkwam.

Dat dit verschijnsel hier niet beter bekend is, komt door het feit dat er nog steeds een taboe op rust en velen van ons nog niet uit de kast durven te komen. Ook is het misschien wel een vorm van nationale verdringing.

De laatste tijd zijn er in de media berichten verschenen over misbruik van kinderen die nog thuis woonden en dus nog de bescherming van hun familie genoten, of over bewoners van internaten, die in het weekend naar huis mochten. In deze gevallen waren de geestelijken zeer voorzichtig in hun gedrag, omdat zij moesten vrezen dat de kinderen thuis zouden klagen.

In veel katholieke families overheerste echter het ontzag voor de kerkelijke gezagsdragers en de mogelijke financiële en sociale consequenties. Daarom weiger-

den ouders vaak om geloof te hechten aan de klachten van hun kinderen. In andere gevallen schaamden de misbruikers zich zo erg, dat ze liever zwegen.

Als ik dan lees of hoor dat slachtoffers vertellen hoe misbruikers hen op schoot namen en hun kruis streefden, dan vergelijk ik dat, zonder hun lijden te willen bagatelliseren, met datgene wat wij moesten ondergaan, de wezen die nooit de tehuizen verlieten en geen familie of beschermers hadden.

In de zestien jaren van mijn verblijf in de vier weeshuizen heb ik één keer een interview gehad met een inspectrice van de rooms-katholieke Kinderbescherming, die in een namiddag tijd vierendertig kinderen moest ondervragen. Dit gebeurde natuurlijk in aanwezigheid van de broeder- of frateroverste.

Als u tijdens het lezen van dit verhaal gruwet, lezer of lezeres, besef dan hoe het ons, die dit moesten ondergaan, te moede was.

Ik vraag de lezeres of lezer om begrip!

Hoofdstuk 1

Verlies van de ouders

Nes aan de Amstel: een klein dorpje onder de rook van Amsterdam, met driehonderd inwoners. Op de dijk staan drie winkels: Neuteboom, vertelt aan iedere doorreizende dat hij de oudste neringdrijvende op de dijk is; de smid, vooral bekend om zijn zestienjarige dochter die spinnen eet en aan iedere jongen die er vijf cent voor overheeft haar “poessie” laat bewonderen; de snoepwinkel van Annemieke, dropveters voor de gewone klantjes en voor de beter gesitueerden toverballen. Twee voor vijf cent.

Een kerk annex kerkhof, twee van de dijk naar beneden lopende straten, de Kerklaan, waar wij wonen, en de polderweg voor de paupers. Een zandpad loopt van de dijk naar de statige boerderij van Schrama, de rijkste boer uit de omtrek.

Verder op de dijk staat achter vier hoge lindebomen de villa van de freule. Hier woonde eens, lang voor ik geboren werd, de jonkvrouw Betje Wolf met haar dienstmaagd Aagje Deken, over wiens leven mevrouw Wolf een boek schreef dat leidde tot de “Emancipatie der vrouw in de Nederlanden”. Alle drie, de dames, het boek en het begin van deze vrouwenbeweging, zijn nog steeds de enige trots van het dorpje. Of het zou de bijnaam “rooie Nes” moeten zijn, waaronder het gehucht sinds de opkomst van de politiek bekendheid verwierf.

Dit was mijn dorp, mijn wereld, de enige die ik kende.

Ik zit op de plee met bloot bovenlichaam, want het is begin mei en het is al warm. Mijn korte broek bengelt op mijn enkels, net boven mijn rode klompjes. Zij zijn mijn trots. Niemand in het dorp draagt rode klompen, zelfs niet de kinderen van boer Schrama. Ik heb ze voor mijn derde verjaardag gekregen, nu al weer een week geleden. Wat gaat de tijd snel voorbij als je drie jaar bent en je dagen gevuld zijn met steeds nieuwe ontdekkingen, ervaringen en dingen die je moet leren. Door een brede spleet in de wand valt een lichtband op mijn blote buik. Met mijn vinger volg ik de baan van het licht over mijn vel, gewelfd en bruin als een rijpe peer in de herfst.

“Babyspek”, zegt mijn papa altijd lachend als hij in mijn buik knijpt. Hij doet me geen pijn, anders dan mijn broer Henk wanneer die mijn vel tussen duim en wijsvinger neemt. Hij is veertien en heel groot en sterk. Op een keer heeft hij mijn zus Loes aan één been boven de waterput gehouden en gedreigd haar erin te laten vallen als ze nog eens bij papa over hem zou klikken. Hoewel Loes met twaalf jaar al een grote meid is had ze het niet gewaagd hierover met onze vader te spreken, bang als ze was voor Henks wraak. Maar mijn tweede zus, de tienjarige Maud, had het toch aan papa verteld toen hij ‘s avonds thuiskwam. Henk heeft later met de leren riem klappen gekregen, en hij schreeuwde zo hard dat ik hem boven in mijn bed kon horen en dat mijn oren er pijn van deden.

Papa heeft mij nooit geslagen, hij is altijd heel lief voor mij. Als ik weer eens te veel onrijpe peren gegeten had en er buikpijn van kreeg, liep hij met mij in de boog van zijn arm door het huis tot mijn ogen van slaap dichtvielen. Met mijn zus May kan ik het beste opschieten. Zij is al acht, zit in de derde klas van de grote school en heeft mij lezen bijgebracht. Ik kan al een paar woorden spellen. Hoewel zij veel ouder is dan ik, is ze helemaal niet verwaand. Zij heeft me ook uitgelegd dat al onze namen, Luce, die we Loes noemen, May en Maud, Engelse namen zijn, maar dat mijn naam, Ari, een Keltische is. Engelsen en Kelten zijn mensen die ergens anders wonen, waar weet ik niet. Mijn jongste zusje is nog maar twee jaar oud. Zij heet eigenlijk Aafje, maar iedereen noemt haar "Bunny". Waarom weet ik niet, weer zo'n onbegrijpelijk grotemensenraadsel. Met haar kan ik niet veel beginnen, ze is een meisje en nog zo klein!

Mama is heel lief, heeft rood haar en zingt dikwijls liedjes in een taal die ik niet versta. "Duits", zegt Loes. Weer iets wat ik niet begrijp, waar wonen die mensen nou weer?

Langzaam beginnen mijn billen pijn te doen van het lange zitten op het gat van de poepdoos. Ik laat me voorzichtig omlaag glijden tot mijn klompjes op de houten vlonder stoten, scheur een stuk krantenpapier van de spijker en poets mezelf schoon. Dat heeft Loes me geleerd. Ik laat het papier door het gat naar beneden fladderen, waar het op de bruine massa diep onder me neerkomt en een paar blauwzwarte vliegen

verjaagt die nijdig brommend een goed heenkomen zoeken. Een keer in de maand komt er een boer voorbij die het schijthuis leegschept en op zijn akker verspreidt. Op die dag kom ik niet in de buurt, want dan stinkt het. Ik leg de hartvormige, dikke houten deksel op het gat, hijs mijn broek op en verlaat de plee.

Diep adem ik de frisse buitenlucht in, loop door de tuin naar de waterput en kijk naar beneden. Aan de lange ijzeren ketting hangt een emmer met daarin twee pakjes boter net boven het water. Zo houdt mama de boter in de zomer koel. Door het tuinhek kom ik op de kiezelweg die naar de dijk voert. Het grind knerst onder mijn klompjes. Op de steile weg naar boven kom ik langs het huis van de veldwachter, waar de zwarte bouvier Bello wild blaffend en grommend langs de ijzeren tralies van zijn kennel heen en weer rent. Ik word er toch wel een beetje bang van en ga aan de andere kant van de weg lopen. Als ik op veilige afstand van de hond ben keer ik me om, roep “rothond” en werp een kiezelsteen in zijn richting. Ik mis hem op twee meter, maar heb toch laten zien dat ik niet bang voor hem ben.

Dan sta ik boven op de dijk. Dit is geen kiezelweg, de weg is hier geteerd.

Mijn klompjes kleven een beetje aan de zwarte, scherp ruikende oppervlakte vast. Ik ga naast het donkere lint lopen. Rechts valt het grazige talud zacht glooiend in het water van de Amstel. Ik volg de rivier tot een stukje buiten het dorp, waar de steiger van het beurtschip in het water staat. Iedere vrijdagmorgen

in de vroegte komt het sloopje en neemt de boeren en hun producten mee en brengt ze naar de markt in Amsterdam. Als de boot 's avonds terugkeert staan de boerinnen hun mannen op te wachten om ze veilig naar huis te loodsen, over de steiger en langs de "Zwarte Kat" met zijn wachtende hoeren.

Ik ga op de vlonder liggen en kijk naar de kleine visjes die bedrijvig onder het wateroppervlakte heen en weer schieten. Jammer dat ik mijn schepnet en de augurkenpot niet meegenomen heb. Het wemelt van de stekeltjes, roodbaarsjes, witvisjes en voorntjes. Als ik langs de Zwarte Kat kom, staan groepjes boeren druk te praten in begeleiding van hun vrouwen. Uit het overvolle lokaal hoor ik brokstukken van muziek en sombere, plechtige mannenstemmen. "Burgers", "soldaten", "oorlog", "vaderland", "vorstin"; allemaal woorden die me niets betekenen. Mensen staren me aan. Sommigen met nieuwsgierige, anderen met uitgesproken vijandige blikken. Een paar maal hoor ik het woord "moffenjong" vallen. Opeens zie ik iets door de lucht vliegen. Het is iets groots en het maakt lawaai. Van de vleugels walmt zwarte rook. De motor stottert, en dan houdt het geluid geheel op. Het toestel trekt een donkere pluim achter zich aan en verliest aan hoogte tot het uit het gezicht verdwijnt. Even later dreunt er door de serene stilte van de namiddag heen een harde klap.

Als ik in de buurt van ons huis kom word ik ingehaald door een rennende volksmeute. Ik kan me op het laatste moment tegen het tuinhok in veiligheid brengen.

Helemaal achterin zie ik mijn zussen Loes en May. Ik loop op hen toe, hijgend blijven ze staan. “Wat is er hier allemaal aan de hand, waar rennen al deze mensen naartoe?” vraag ik mijn oudste zus. “Er is een Duits vliegtuig neergestort in de wei van boer Cornelissen. Kom mee, anders komen we nog te laat. Loop tussen ons in.” Ze grijpen me bij mijn handen en sleuren me mee. Ik probeer hun tempo bij te houden, maar mijn benen zijn te kort. Af en toe zwik ik door mijn enkels en de stoppels van het geogste graan steken venijnig in mijn onderbenen. Maar voort gaat de wilde jacht, tot we ten slotte op de kring van toeschouwers stoten. Door mijn kleine postuur kan ik me vrij snel tot in de eerste rij doordrukken.

Daar ligt het, als een groot monster uit een sprookjesboek; gebroken, de vleugels afgerukt, de staart geknikt. In het glazen huisje op de rug van het vliegdier zie ik iets wat op een mens lijkt, maar het beweegt niet. Kleine gele en rode vlammetjes likken aan de romp, worden groter en vuriger tot ze zich met een doffe knal over het hele wrak verspreiden. De veldwachter staat met geschouderd jachtgeweer naast het toestel te wachten tot de vijandelijke piloot het vliegtuig verlaat om zich over te geven aan de lokale autoriteit. Maar de vliegenier roert zich niet. Ook niet als de tanks met een doffe knal vlam vatten en het geheel een vlammenzee wordt. Waarschijnlijk is de man al dood.

De veldwachtershond laat een mistroostig geluid horen en wijkt voor de hitte naar achteren. Het duurt lang tot de laatste vlammen bij gebrek aan voeding vanzelf uit-

doven. Maar ten langen leste vindt ook dit schouwspel zijn einde.

We lopen op ons dooie gemak naar huis terug, opgewonden pratend over wat we zojuist hebben meege maakt. Ik heb zo-even mijn eerste mens zien sterven, maar ik begrijp niet echt wat “sterven” nu eigenlijk betekent. Loes probeert het me geduldig uit te leggen, maar desondanks gaat het mijn begrip te boven. “Je ogen voorgoed sluiten”, “ophouden met ademen”, “in een kist gelegd worden”, “begraven worden”, “ten hemel opstijgen”; allemaal grotemensenbegrippen die een kleine jongen niets zeggen. Uiteindelijk geeft ze het op. “Je zult er wel achter komen als je groter wordt”, sluit zij haar uitleg af. De weg van het hek van boer Schrama’s weiland tot ons huis leggen we in stilte af.

Thuis in de keuken wacht Henk ons op met een nieuwtje dat ons verbijsterd en ons allemaal onbegrijpelijk voorkomt. “Mama is weg,” zegt hij, “ze heeft twee koffers met kleren meegenomen en is verdwenen.” Op de keukentafel ligt een kort briefje waarin staat dat Loes en Henk voor de anderen moeten zorgen tot zij weer terugkomt. Wanneer dat zal zijn staat er niet in. Het potje met huishoudgeld heeft ze leeggemaakt.

Papa is een paar dagen geleden al weggegaan. “Naar de oorlog”, heeft Loes gezegd, maar wat dat is weet ik ook niet.

We weten niet goed wat we met deze mededeling moeten beginnen en kijken elkaar verschrikt aan. Papa weg, in het veld, mama weg, waarheen en voor

hoelang weten we niet, en Henk en Loes die voor ons moeten zorgen? Mij slaat de schrik om het hart. Henk is nooit aardig tegen me. Hij plaagt en knijpt me altijd. Hij heeft Loes al eens met een roeiboot zonder riemen de Amstel af laten drijven, tot ze vlak bij Ouderkerk door een schipper werd gered. Wat gebeurt er als die twee elkaar in de haren vliegen? Hij geeft zijn eerste bevel. “We halen allemaal onze spaarpotten en verzamelen ons rond de keukentafel. Dan leggen we ze en ieder krijgt een briefje waarin staat hoeveel erin zat. Als mama of papa dan terugkomt krijgt iedereen terug wat hij of zij heeft gegeven. Van het geld kopen we levensmiddelen, zodat we te eten hebben.”

Dat is voor eenieder duidelijk en gerecht. Zelfs ik begrijp de noodzakelijkheid van deze maatregel. We rennen naar boven om de spaarzwijnen te halen en komen weer bijeen in de keuken. Daar staat Henk met een hamer klaar en Loes scheurt zes kleine stukjes van de kalender af voor de schuldbekentenissen.

Met een klap van de hamer slaat Henk zijn spaarpot, een grijze olifant, aan stukken. Ik vind het heel jammer voor Henk. Het was zo'n prachtig dier!

Mijn oudste broer en zus tellen de inhoud... fl.24,85. Dan brengt Loes haar offer. Als haar boerinnetje uitenspat zucht zij diep... fl.17,23. Maud brengt ook haar bijdrage. De hamer maakt korte metten met haar zwijn... fl.16,45. May is de volgende. Als de hamer haar spaarpot in de vorm van een roze hart treft wendt ze haar hoofd af... fl.16,11. Nu is het mijn beurt. Ik koester het rode klompje noch even aan mijn hart,

maar geef het dan met een diepe zucht aan mijn broer. De hamer suist neer en verbrijzelt het klompje en mijn droom om een auto voor papa te kopen... fl.10,99 is de opbrengst.

Aafje is nog te jong om een spaarpot te hebben of de betekenis van het woord "offer" te begrijpen. Zij mag meehelpen de scherven van de slachtpartij in een emmer te gooien.

Als Loes het totaalbedrag van fl.85,63 voorleest duizelt het mij. Zo veel geld!

Om de gulheid van de gevers te belonen schenkt Maud voor ieder kind een warme beker melk met een anijsblokje in. De drank samen met de spannende gebeurtenissen die we deze dag hebben beleefd missen hun uitwerking op mij niet. Mijn ogen worden loodzwaar, mijn hoofd knikkebolt en valt ten slotte met een bons op de tafel. Als ik in een diepe slaap verzonken ben neemt Henk mij in zijn armen en brengt me naar mijn bed, kleedt me uit en dekt me toe. "Papa", fluister ik voor ik wegzink. Ik vlucht naar een vredig land waar een kind geen zorgen kent en nog dromen mag. Beneden staat het ene na het andere kind op, mompelt wat en vertrekt naar bed.

De beide oudsten blijven alleen achter, zuchten diep en zijn zich plotseling bewust van de enorme last die nu op hun schouders ligt. Als ook zij zich naar bed begeven, kunnen ze maar moeilijk de verkwikkende slaap vinden. Ze woelen, draaien en piekeren tot ook zij inslapen.

De gele volle maan weerspiegelt zich eerst in de zacht

kabbelende golfjes van de Amstel, klimt dan over de populieren van de Kerklaan, om vervolgens door de ramen van nummer 6 te gluren. Daar ziet ze twee kinderen gelukkig dromen, twee kinderen onrustig sluimeren en de twee oudsten steunen onder de immens zware taak die hun is opgelegd. Dan gaat de koningin der nacht verder; ze overspoelt de weide van boer Schrama en het stoppelveld van boer Cornelissen en dekt het verongelukte vliegtuig met een deken van zilver toe.

“Gute Nacht!”

Terwijl ik droom dat ik in een roeibootje op de Amstel dobber word ik wreed uit mijn slaap gewekt door iemand die me aan de schouder heen en weer schudt. “Wakker worden, Ari, wakker worden, luilak. Het is tijd om op te staan.” Als ik door mijn verkleefde oogleden kijk zie ik May naast mijn bed staan. “Tjonge,” zegt ze, “jij kunt vast slapen. De anderen zijn beneden aan het ontbijt. We hebben al een kwartier geroepen, maar nu begrijp ik waarom je niet komt.” Op blote voeten en in pyjama loop ik de trap af naar de keuken. Iedereen zit aan tafel en heeft een bord ha- vermout voor zich staan. Hoera, pap met stroop, dat krijgen we alleen bij hoge uitzondering! Terwijl May haar verhaal vertelt zijn de anderen veel te druk bezig hun bord leeg te lepelen om mij uit te lachen.

Als de pap op is en allen voldaan zijn neemt de oudste het woord: “In een uur verzamelen in de keuken, dan gaan we gezamenlijk inkopen bij Neuteboom.”

Onze voeten slaan een roffel op de houten treden van